

УДК 331.5

Пономаренко І.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу
Київського національного університету технологій та дизайну

АНАЛІЗ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE YOUTH LABOR MARKET OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено комплексному аналізу молодіжного ринку праці в Україні. Визначено ключові фактори низького рівня залучення молодих громадян в економіку країни. Розкрито напрями державної політики у сфері сприяння зайнятості молоді.

Ключові слова: молодіжний ринок праці, зайнятість та безробіття, міграція, рівень освіти, соціально-економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена комплексному анализу молодежного рынка труда в Украине. Определены ключевые факторы низкого уровня привлечения молодых граждан в экономику страны. Раскрыты направления государственной политики в сфере содействия занятости молодежи.

Ключевые слова: молодежный рынок труда, занятость и безработица, миграция, уровень образования, социально-экономическое развитие.

ANNOTATION

The article is devoted to the comprehensive analysis of the youth labor market in Ukraine. The key factors of young citizens attraction low level in the country's economy are determined. The directions of the state policy in the sphere of promoting employment of youth are revealed.

Keywords: youth labor market, employment and unemployment, migration, education, socio-economic development.

Постановка проблеми. У сучасних умовах спостерігається трансформація вітчизняної економічної системи, що пов'язано з соціально-економічною нестабільністю після подій 2014 р. та військовими діями на сході України. Реформування економіки України та адаптація нормативно-правової бази до стандартів ЄС значним чином впливають на різноманітні аспекти функціонування країни, серед яких необхідно виокремити національний ринок праці. Сучасний ринок праці характеризується скороченням чисельності економічно активного населення, високим рівнем безробіття в окремих регіонах країни, особливо у сільській місцевості, низьким рівнем заробітної плати та дисбалансом між попитом і пропозицією робочої сили за різними видами економічної діяльності. Комплексний аналіз процесів зайнятості за різними віковими групами дає можливість виявити наявність низки проблем щодо економічної активності молоді в Україні. Випускники національних навчальних закладів змушені вирішувати низку проблем щодо працевлаштування за професією, отримання гідної заробітної плати та дотримання їх соціальних прав і гарантій. Часто соціальні гарантії щодо сприяння зайнятості молоді, які закріплені законодавчо, на

практиці не виконуються. В зазначених умовах спостерігаються такі негативні явища, як неофіційна зайнятість, працевлаштування не за спеціальністю, міграція в інші країни тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань зайнятості молоді в Україні присвячено праці таких вітчизняних учених, як З. Бараник, Д. Богиня, В. Геєць, І. Гнібіденко, Б. Данилишин, Е. Лібанова, Л. Лісогор, В. Петюх, О. Яременко та ін. Проте існує потреба у постійному дослідженні молодіжного ринку праці, що пояснюється трансформацією національної економічної системи, перерозподілом трудових ресурсів між різними видами економічної діяльності та регіонами країни, а також інтенсифікацією міграції економічно активного населення молодших вікових груп в інші країни світу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтенсивний розвиток молодіжного ринку праці в умовах функціонування України у глобальному економічному середовищі та посилення ролі інноваційно-інформаційних технологій вимагають постійного дослідження процесів зайнятості молодих громадян.

Мета статті полягає у здійсненні статистичного аналізу молодіжного ринку праці в Україні, дослідженні впливу соціально-економічних факторів на зайнятість молоді загалом в країні та за окремими аспектами, оцінюванні подальших перспектив розвитку зазначеного процесу. Поряд із цим важливо приділити увагу вивченню процесів зайнятості та безробіття в розвинених країнах світу, а також ефективності реалізації державних програм сприяння працевлаштуванню економічно активного населення молодших вікових груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодь є важливим ресурсом як для ринку праці, так і для країни загалом, оскільки у майбутньому стане основою національного ринку праці та завдяки власним здібностям до праці буде формувати економічну систему та сприятиме її подальшому зростанню. У зазначених умовах важливого значення набуває проведення комплексного аналізу молодіжного ринку праці з метою визначення поточної ситуації та оцінювання перспектив щодо залучення економічно активного населення молодших вікових груп в економіку країни, а також оптимізація ефективності зайнятості цієї вікової категорії

громадян. Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» до молоді належать громадяни у віці від 14 до 35 р. [1], проте згідно з нормативно-правовими актами ЄС до цієї категорії належить населення у віці від 15 до 29 р. Для проведення комплексного порівняльного аналізу буде використано статистичні дані про економічно активне населення у віці 15–29 р. в Україні.

У структурі зайнятого населення найменший рівень зайнятості притаманний для населення у віці 15–24 р. та 60–70 р. Низький рівень зайнятості для населення старшої вікової групи пояснюється досягненням пенсійного віку та низькою тривалістю життя населення в Україні (у 2016 р. середня очікувана тривалість життя при народженні загалом становила 71,68 р., для чоловіків – 66,73 р., а для жінок – 76,46 р.). Для населення у віці 15–24 р. низький рівень залучення на ринок праці пояснюється навчанням у освітніх закладах I–IV рівнів акредитації. Поряд із цим населення у віці 24–29 р. за рівнем зайнятості незначно відрізняється від населення у віці 30–49 р. На рисунку 1 наведено розподіл рівнів зайнятості населення за віковими групами за 9 місяців 2015–2017 рр. Впродовж досліджуваного періоду часу рівень зайнятості молоді у віці 15–24 р. зменшився на 0,3 в. п., а у віковій групі 25–29 р. – на 2,7 в. п. З огляду на той факт, що у групі 25–29 р. скорочення рівня зайнятості є найінтенсивнішим впродовж 9 місяців 2015–2017 рр., доцільно зауважити про істотне скорочення залучення молоді до процесів економічної активності.

Поряд із недостатнім рівнем зайнятості населення у віці 15–29 р. необхідно відзначити наявність широкого кола соціально-економічних проблем, які характеризують зайнятість населення у цій віковій групі. Серед головних проблем зайнятості молоді доцільно насамперед звернути увагу на відповідність отриманих спеціальностей випускниками професійних та вищих навчальних закладів потребам ринку праці в Україні. Згідно з опитуванням у межах проекту «Міський омнібус», проведеним дослідницькою компанією «Active Group», було встановлено, що лише 35,3% респондентів у 2016 р. працювало за спеціальністю, а 19,7% – у суміжній сфері (рис. 2). Встановлено взаємозв'язок між рівнем освіти та працевлаштуванням за спеціальністю: чим вищий рівень освіти, тим більша ймовірність зайнятості за фахом. Серед громадян із неповною вищою освітою у 2016 р. відзначається найбільша питома осіб, що працевлаштовані за суміжною спеціальністю. Необхідно зауважити, що навіть серед населення з науковими ступенями за фахом працює не більше 50%.

Невідповідність отриманої освіти професії, за якою працевлаштоване зайняте населення в Україні, пояснюється такими факторами, як:

- пропозиція навчальними закладами професій, які не повною мірою відповідають потребам ринку праці як за кількістю, так і за фаховими знаннями;
- здобуття певними категоріями молоді освіти лише для отримання диплому про професійну або вищу освіту;
- неправильне формування у молоді уявлення про певні професії під час вступу, що після отримання відповідного рівня освіти при-

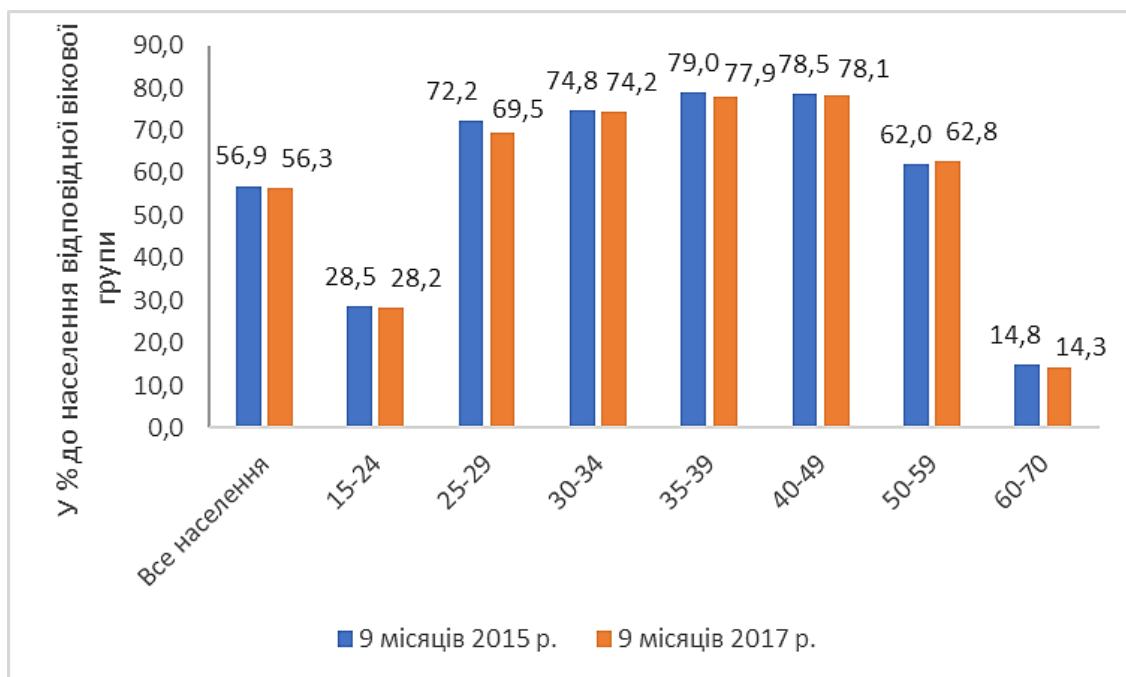

Рис. 1. Рівень зайнятості населення за віковими групами в Україні за 9 місяців 2015–2017 рр. [2]

Рис. 2. Відповідність отриманої освіти професії, за якою працює зайняте населення в Україні у 2016 рр. [3]

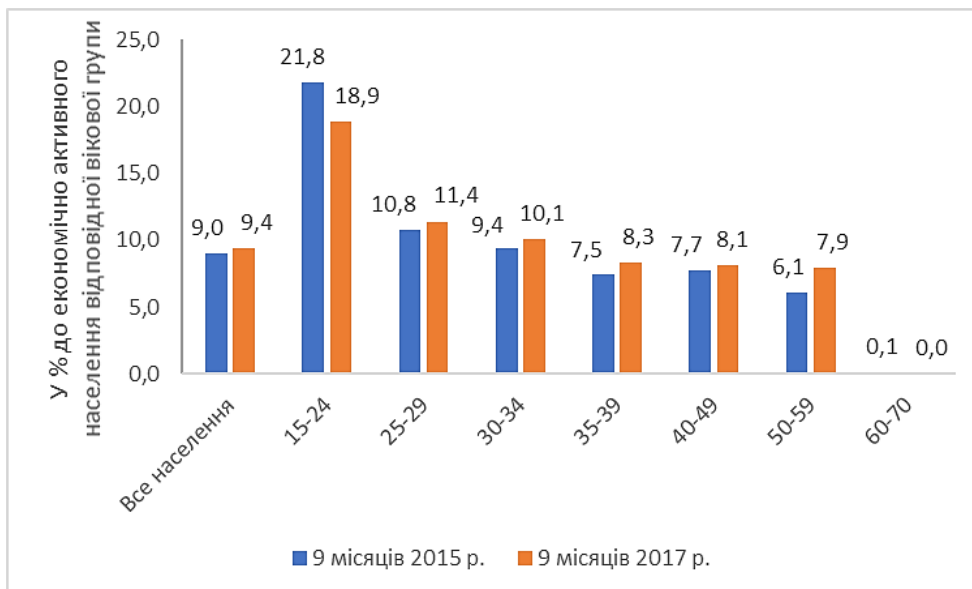

Рис. 3. Рівень безробіття населення за МОП за віковими групами в Україні впродовж 9 місяців 2015–2017 рр. [2]

водить до розчарування у професії: незадовільний рівень оплати праці, специфіка роботи, неприйнятні соціально-психологічні умови, падіння престижу професії тощо.

Іншим важливим фактором, який нерозривно пов'язаний з невідповідністю попиту та пропозиції економічно активної молоді на ринку праці України, є процес безробіття. На рисунку 3 наведено рівень безробіття населення за МОП за віковими групами в Україні впродовж 9 місяців 2015–2017 рр.

Незважаючи на той факт, що впродовж 9 місяців 2015–2017 рр. рівень безробіття за МОП для населення у віці 15–25 р. скоротився на 2,9 в. п., для молодих громадян у зазна-

ченому віці безробіття залишається набагато вищим порівняно з іншими віковими групами. Для населення у віці 25–29 р. рівень безробіття за МОП хоча й не дуже істотно, але переважає цей показник для громадян у віці 30–59 р. Істотна частка молоді серед безробітного населення пояснюється незадовільним професійним статусом зазначеної категорії громадян, низькою конкурентоздатністю випускників навчальних закладів порівняно з іншими категоріями працівників унаслідок відсутності професійних знань та достатнього досвіду.

Важливим напрямом статистичного аналізу економічної активності молоді є регіональний аспект (табл. 1).

Згідно з отриманими результатами, найвищий рівень зайнятості у віковій групі 15–24 р. спостерігається у Житомирській області (34,9%), а найнижчий – у Чернівецькій (19,7%); у віковій групі 25–29 р. найвищий – у Харківській області (76,3%), а найнижчий – у Рівненській (56,1%). Поряд із цим найвищий рівень безробіття за МОП у віковій групі 15–24 р. спостерігається у Чернівецькій області (35,1%), а найнижчий – у Харківській (0,8%); у віковій групі 25–29 р. найвищий – у Луганській (29,7%), а найнижчий – у Хмельницькій (3,9%). Отримані дані свідчать про значну регіональну диференціацію у зайнятості та безробітті молоді, що пов'язано з рівнем соціально-економічного розвитку окремих областей, культурними особливостями, наявністю спільних кордонів з іншими країнами тощо.

В умовах інтеграції до інституцій ЄС існує потреба у проведенні порівняльного аналізу рівня безробіття за МОП в Україні та країнах співдружності. На рисунку 4 представлено динаміку рівня безробіття для молоді у віці 15–29 р. в Україні та окремих країнах ЄС за 2016 р.

У 2016 р. за рівнем молодіжного безробіття за методологією МОП більше значення порівняно з Україною спостерігається лише в Ірландії, Іспанії, Італії та Хорватії.

Зазначена проблема вимагає запровадження комплексної дієвої державної програми щодо сприяння зайнятості молоді, оскільки громадяни у віці 15–29 р. часто не мають соціально-економічних умов для проживання в Україні, що приводить до інтенсифікації міграційних процесів, зростання рівня злочинності та розповсюдження різноманітних негативних соціальних явищ (алкоголізм та наркоманія) у цій віковій групі тощо. Поряд із цим Україна стикається з такою проблемою, як недостатнє забезпечення трудовими ресурсами країни, що негативно впливає на інноваційний розвиток економіки.

Низький рівень соціальних гарантій в Україні приводить до міграції економічно активного населення України в інші країни світу. В таблиці 2 представлено розподіл трудових мігрантів за віковими групами, статтю та типом місцевості за 2015–2017 рр.

Отримані результати свідчать, що впродовж 2015–2017 рр. у структурі мігрантів на молоді порівняно з іншими віковими групами припадає найбільша питома вага загалом в Україні серед чоловічого та сільського населення. Активність молоді у міграційних процесах пояснюється більшою мобільністю та усвідомленням потреб у покращенні умов життя серед

Таблиця 1

Рівень зайнятості та безробіття за МОП серед молоді в Україні за 2016 р. [2] (у відсотках)

Регіони	Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років	У тому числі		Рівень безробіття населення у віці 15–70 р.	У тому числі	
		15–24 р.	25–29 р.		15–24 р.	25–29 р.
Україна	56,3	27,0	69,8	9,3	23,0	11,7
Вінницька	56,6	29,7	64,9	9,7	19,2	15,6
Волинська	51,0	27,3	63,7	11,5	25,1	12,2
Дніпропетровська	59,1	25,1	73,5	7,9	21,5	9,2
Донецька	50,0	32,0	62,5	14,1	24,5	20,3
Житомирська	55,9	34,9	72,6	11,2	27,5	11,5
Закарпатська	54,8	33,8	70,5	10,0	28,7	13,8
Запорізька	56,0	31,2	64,1	10,0	16,6	13,7
Івано-Франківська	54,7	26,1	69,3	8,8	28,8	11,9
Київська	57,8	27,6	75,2	6,8	23,4	5,3
Кіровоградська	52,9	28,8	66,2	12,4	28,6	12,6
Луганська	55,6	34,3	61,5	16,0	19,6	29,7
Львівська	55,9	24,4	75,0	7,7	31,8	5,5
Миколаївська	57,5	27,9	67,4	9,7	20,5	11,1
Одеська	56,7	27,2	70,2	6,8	14,8	7,4
Полтавська	53,3	26,4	71,3	12,6	23,8	11,2
Рівненська	56,9	24,2	56,1	10,6	29,5	21,7
Сумська	56,8	24,9	68,0	9,3	18,0	10,0
Тернопільська	52,0	26,3	64,4	11,5	30,9	16,9
Харківська	59,7	21,5	76,3	6,4	0,8	9,4
Херсонська	55,8	34,6	67,4	11,2	16,5	13,5
Хмельницька	53,9	29,4	73,8	9,4	29,4	3,9
Черкаська	56,2	26,8	75,8	10,4	23,1	9,2
Чернівецька	56,2	19,7	60,1	8,7	35,1	14,7
Чернігівська	55,6	32,2	70,7	11,3	22,9	12,1
м. Київ	62,3	20,5	74,5	6,7	15,3	12,2

чоловіків та мешканців сільської місцевості. Особливо необхідно звернути увагу на істотно нижчий порівняно з міською місцевістю рівень життя у сільських населених пунктах, що спонукає молодь знаходити шляхи для отримання гідної заробітної плати.

Згідно з даними Державної служби статистики України, упродовж 2015–2017 рр. найбільша чисельність трудових мігрантів серед молоді виїхала до Польщі, а найменша – до Німеччини (рис. 5). Значна кількість молоді за досліджуваній період часу виїхала до Російської Федерації.

До особливостей сучасних міграційних процесів в Україні належить навчання у вищих навчальних закладах інших країн. Згідно з опитуванням у межах проекту «Міський омні-

бус», проведеним дослідницькою компанією «Active Group», було встановлено, що 35,1% респондентів розглядають навчання за кордоном як можливість залишитись в іншій країні; 29,2% вважають іноземну освіту запорукою для полегшення пошуку роботи за кордоном; 35,7% оцінюють навчання в іноземних ВНЗ як більш якісне (рис. 6).

У сучасних умовах органи державного управління активно впроваджують політику щодо реалізації заходів у сфері сприяння зайнятості молоді. Провідну роль у цьому напрямі відведено Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 рр. Програмою передбачено створення передумов щодо покращення соціально-економічних умов для молоді в Україні, значна увага приділяється питанням

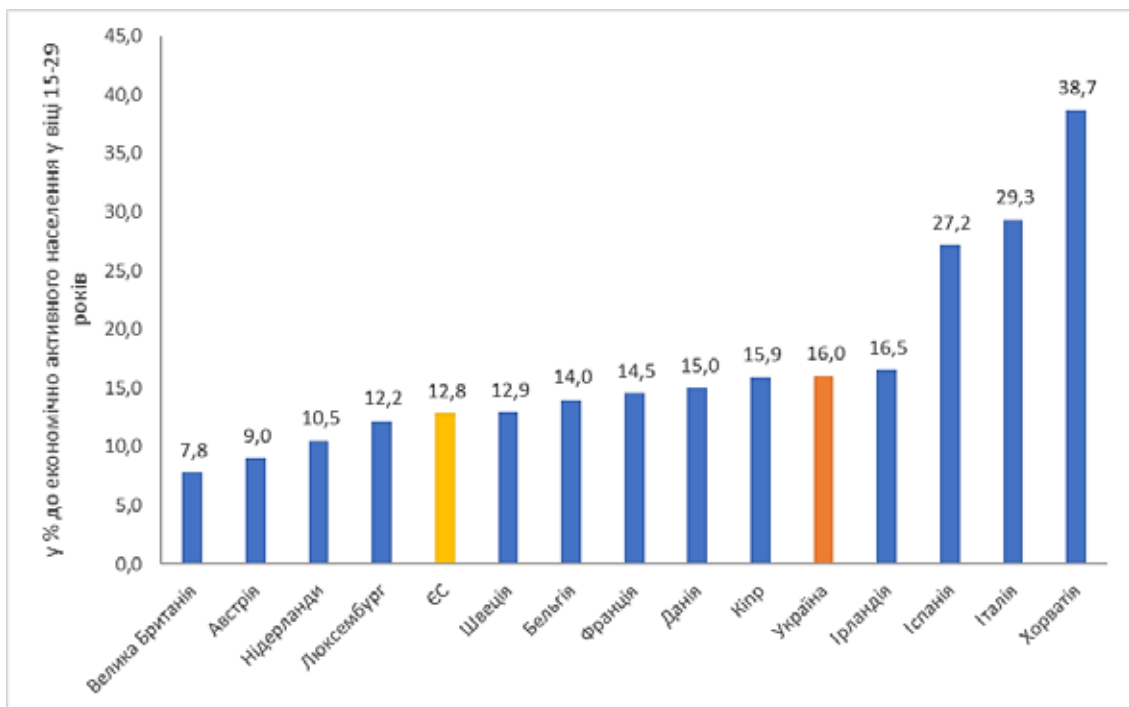

Рис. 4. Рівень безробіття молоді за МОП в Україні та країнах ЄС за 2016 р. [2, 4]

Таблиця 2

Розподіл трудових мігрантів з України за віковими групами, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2015–2017 рр. [2]

Вікові групи	Усього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, усього, тис. осіб	1303,3	385,8	917,5	663,5	639,8
у тому числі за віковими групами, % до підсумку					
15–24 роки	12,8	9,4	14,2	10,5	15,2
25–29 років	14,4	8,0	17,0	15,1	13,6
15–29 років (молодь)	27,2	17,4	31,2	25,6	28,8
30–34 роки	14,1	9,5	16,0	15,6	12,6
35–39 років	12,0	11,0	12,4	14,0	9,9
40–49 років	26,3	31,7	24,0	26,0	26,6
50–59 років	18,2	26,7	14,7	17,1	19,3
60–70 років	2,2	3,7	1,7	1,7	2,8

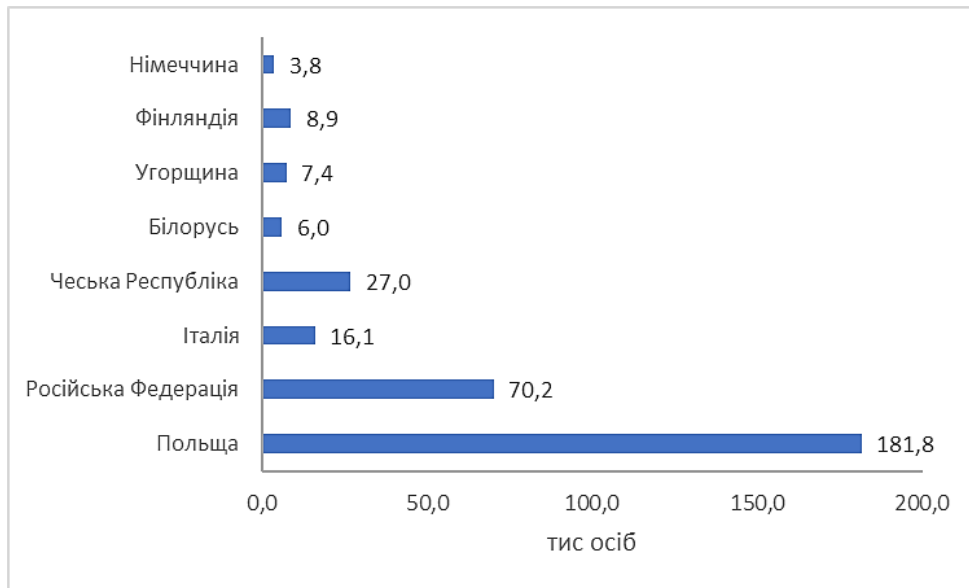

Рис. 5. Розподіл трудових мігрантів серед молоді з України за країнами перебування за 2015–2017 рр. [2]

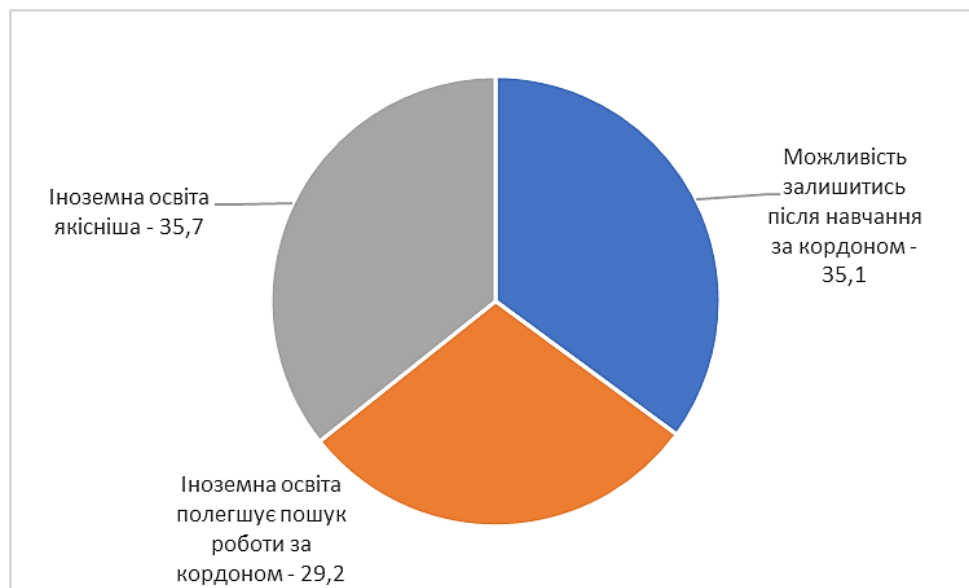

Рис. 6. Розподіл респондентів за причинами надання переваги отриманню вищої освіти за кордоном, 2017 р. [3]

отримання якісної освіти та забезпечення цієї категорії населення гідною працею. У межах цього нормативного акта передбачається підписання не менше 100 партнерських проектів між навчальними закладами та приватними компаніями, а також забезпечення 10 тис. місць для стажування та першого робочого місця молоді. Серед компаній, які долучилися до програми, слід виокремити «Байер», «Нестле», «Київстар», «Кока-Кола Беверіджиз Україна», «ЕУ в Україні» та ін. [5].

Активізація державної політики у сфері сприяння зайнятості молоді є недостатньою, про що свідчить комплексний аналіз ринку праці України. У сучасних умовах існує

потреба в інтенсифікації державної політики у зазначеній сфері шляхом запровадження дієвих механізмів, які дадуть змогу отримати реальні результати щодо залучення молодих громадян в економіку країни та забезпечення гідних умов праці. Важливо під час реалізації зазначеного підходу активізувати залучення молоді до участі у ключових процесах. Для досягнення цілей у сфері сприяння зайнятості молоді необхідно реалізувати такі заходи, як:

- реформування системи освіти в Україні шляхом її адаптації до потреб ринку праці та налагодження тісних взаємозв'язків між навчальними закладами та компаніями різних форм власності;

– забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання щодо реалізації інвестиційних проектів зі створенням робочих місць для молоді;

– реалізація активної державної політики щодо сприяння створенню малих та середніх підприємств молодими громадянами;

– забезпечення рівноправності молоді з іншими категоріями працівників на ринку праці під час прийняття на роботу, за умовами праці, заробітною платою та соціальним забезпеченням [6, 7].

Висновки. На сучасному ринку праці в Україні спостерігається комплекс соціально-економічних проблем, які негативно впливають на зайнятість молоді. Окреслені проблеми мають особливості для різних регіонів та видів економічної діяльності. У цих умовах органи державного управління повинні запровадити дієві механізми щодо сприяння зайнятості молоді, що дасть змогу вирішити питання стосовно працевлаштування зазначеної категорії населення, особливо на перше робоче місце, сприятиме забезпеченню гідних умов та оплати праці, професійному зростанню тощо. Реалізація зазначеної програми повинна починатися з реформування системи освіти шляхом її адаптації до потреб ринку та посилення співпраці навчаль-

них закладів і приватного бізнесу. У процесі реалізації цих заходів доцільно приділяти значну увагу сприянню зайнятості на регіональному рівні, особливо у сільській місцевості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. Сайт Верховної Ради України URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
3. Проект «Міський омнібус» компанії «Active Group». URL: <http://new.activegroup.com.ua/>
4. Офіційний сайт Євростату. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
5. Підписання Українського Пакту заради молоді – 2020 у рамках Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/8121.html>
6. Ślusarczyk B., Barwińska-Małajowicz A., Czop T., Rynek pracy młodzieży w regionie podkarpackim. Możliwości i bariery, Wyd. AMELIA, Rzeszów 2016, s. 125.
7. Чубукова О.Ю. Структурні інноваційної економіки – освіта, технологічні уклади, когнітивні технології / О.Ю. Чубукова, Н.В. Ралле // Науковий вісник Полісся. 2016. № 3 (7). С. 130–133.